



# INFOLEHT Nr.29

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu väljaanne

29.03.2006

---

## HEA LUGEJA,

tervitan Sind kevade saabumise puhul! Lillede ja lehtedeni läheb muidugi veel aega. Aga see pole kuigi suur mure, sest ajast kiiremini jookseb vaid möte. Ja seda nii edasi- kui tagasisuunal. Siinkohal teengi esimese ajarännaku.

Elus on absoluutset vähe ja sestap ei või öelda, kas seitse aastat Infolehe tegemist on vähe või palju. Oleneb, millega võrrelda. Kui mu "Noorte Hääles" töötatud viie ja poole aastaga, siis sellest ju jupike rohkem, ent kui teisele vaekausile asetada mu kakskümmend kuus aastat raadiotoimetaja leiba, tundub, et pisku. Olgu sellega, kuis on, igatahes mäletan, kuidas me *Elgi Saarega* sõna otseses mõttes põlve otsas seda lehetegemise tööd alustasime. Ei olnud meil kummalgi ju õiget kogemust – mina olin lehte küll kirjutanud, aga mitte toimetanud, Elgi jälle polnud varem lehe kujundamisega kokku puutunud. Teadagi ei tulnud sealtsiis ei tea mis kuldmune, aga seda pean küll ütleva, et me tegime seda innu ja hasardiga, küll kontoris, küll Elgi külalislahkes kodus, mõnigi kord hiliste õhtutundideni.

Olen tänulik Elgile ja *Tanja Jaansoole* ning muidugi meie liidu tookordsele presidendile *Ants Pajule* ja veel paljudele kenadele inimestele lahke kaasamõtlemise ja koostöö eest. Selle aja jooksul olen kogenud palju rõõmu ja ka õpetlikku kohtumistel meie portreelugude kanglastega. Aitäh teile!

Tänaseks on aeg ja olud muutunud. Meie liitu on ühiskonnas kuulda ja näha, meil on oma kodulehekül, tegutseb aktiivne juhatus eesotsas sõnaka presidendiga, meie tegevjuhti jätkub kõikjale jne. Ei või siis samaks jääda **Infolehtki**, mis loomise algul ehk oma nime kuigivõrd õigustas (ehkki ka siis ei olnud kord kvartalis ilmuvast lehest loota kiiret infot). Ja nüüd, hea lugeja, võiksime teha teisegi ajarännaku, sedapuhku tulevikku. Kuna kiire teabe edastamiseks on olemas teised võimalused, hakkab ilmuma ajakiri. Kord kuus, värvitrukis. Seal on palju lugemisväärset, alates tänaseski Infolehes soovitatud mõttevahetustest aktuaalsetel teemadel, kogemuste jagamisest ühingute ja omaelulisel tasandil, invapoliitika sõlmpunktidest teadusuuringute tulemuste ja rahvusvaheliste suheteni välja. Kaadrid otsustavad kõik, öeldi vene ajal. Koledas sõnastuses peitub tegelikult õige möte – kõik oleneb inimestest. Uue ajakirja ümber tuleks koondada häid tegijaid, nõnda et selles ajakirjas kirjutamine oleks auasi. Aga selle kõrval - miks ei võiks ajakirjast leida ka meie inimeste tehtud kauneid fotosid, nende luulet või proosat? Olen täheldanud, et peale kõige muu (või ennekõike, oleneb natuurist) vajame siinilmas ka soojust ja hingetuge. Võimalusi on palju, ent esmalt peaks seadma eesmärgid, mida teenida tahetakse ning siis kavandama tee nendeni jõudmiseks. Kui see peaks uusi tegijaid huvitama, siis tõenäoliselt on kusagil veel alles üks sellesisuline projekt, mille me kirjutasime koos Elgiga Rootsi koolitajate õhutusel. Toona ei leidnud me rahastajaid. Aga täna on täna.

*Kaunist kevadet, tugevat tervist, armastust!*

*Liina Kusma*

## ARUANDMISE AEG ON KÄES

Üldkoosolek, kus kinnitame 2005. majandusaasta aruande ja 2006. aasta tegevusprogrammi, toimub reedel, **28. 04. 06 algusega kell 11.00** Tallinnas, Endla 59. Nii 2005. a. tegevusaruanne kui 2006. a. programm on lugeda meie kodulehelt [www.elil.ee](http://www.elil.ee) lingi *organisatsioonist > tegevusprogramm* alt. Tutvuda ei saa veel raamatupidamisaruandega, mis hetkel on auditeerimata ja juhatuses kinnitamata. Kui see on toimunud, paneme ka selle aruande kohe üles.

Üldkoosoleku täpse päevakorra ja ajakava saadame ühingutesse aprilli algul.

Teie häälestamiseks üldkoosoleku lainele tegin kokkuvõtte pikast tegevusaruandest. Siin kajastub olulisem eelmisel aastal toimunut. Pärast mälu värskendamist tekib loodetavasti huvi põhjalikumale aruande järele, mille leiame meie liidu koduleheküljelt.

### **Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu 2005. aasta tegevuse lühiaruanne**

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tegevusprogrammi aluseks on liikumispuudega inimeste inimõigused, inimväärikus, teistsuguse aktsepteerimine. Liitu kuulub 26 liikmesühingut, missiooniks on olla liikumispuudega inimeste ja nende ühenduste eestkõnelejaks teel barjäärivaba ühiskonna poole läbi liikmeskonna igakülgse kaasamise otsustusprotsessi.

2005. aasta prioriteetideks kujunesid võrgustikusisene infovahetus, koostöö teiste vabariigi puuetega inimeste organisatsioonidega (**Foorum**) ja valitsusorganitega (**Koostöökoogu**), puudetoetuste suurendamise nõue 2006. aasta riigieelarves, ligipääsetavuse küsimused (s.h. veebis liikumisvabaduse kaardistamiseks infoportaali loomine), koostöö äriühingute, riigi- ja omavalitsusorganite esindajatega liikumispuudega inimesi puudutavates küsimustes, mainekujundus ja suhtlemine pressiga.

#### **HMN (läbi EPI Fondi) rahastamise toel toimunud ettevõtmised:**

**Koolitused:** ettevõtlusest huvitatutele „Ettevõtlus ettevõtlikele inimestele”; tutvustati uuendusi puude raskusastme ja rehabilitatsiooniteenuse taotlemises; peeti ajalootund „25 aastat AUTOMI juurde käsijuhtimisega autode juhtide sektsiooni loomisest”; juhatusel liikmetele toimus organisatsiooni õiguslikust toimimisest õppepäev „MTÜ ABC”; aktivistidele seminar mõjutustegevusest kohalike omavalitsuste valimiste eel.”

**Infoleht:** peamiseks eesmärgiks on avaldada teavet ELILi ja ELILi liikmesühingute tegevusest, kajastada puuetega inimeste probleeme, anda teavet sotsiaalpoliitikast, tutvustada puuetega inimesi puudutavaid seadusakte. Infoleht täitis oma programmilised eesmärgid, rohkem võiks olla tulevikku suunatud arutelusid – millisena tahame näha perspektiivis oma võrgustikutööd ja liidu rolli selles.

**Veebileht [www.elil.ee](http://www.elil.ee):** Kodulehe külastatavus on kasvanud, on lisandunud uued rubriigid, infofoorum, ajaveeb, miniveebi võimalus ühingutele, võimalus vahetult lehelt printida, täienenud on lingikogu ja lehe välisilme.

**Suvelaager Saaremaal,** traditsiooniline suveüritus, toimus 14. korda. Eesmärgiks peale koolituse (külalisteks olid A. Seppik riigikogust ja teleajakirjanik M. Aunaste) aktiivse puhkuse ja suhtlemisvõimaluste pakkumine ligi kahesajale liikumispuudega inimesele ja nende pereliikmele.

**Tänuüritus AASTA TEGU 2004** toimus 15.02.05 Kadrioru Kunstimuseumis. Tänuürituse avas president Arnold Rüütel, tervitasid sotsiaalminister, Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimees, Tallinna Linnavolikogu esimees. Tänuüritusel tunnustati ja tänati 15 heategijat toetuse ja abi eest 2004. aastal. Meiepoolsed esinejad rääkisid kogemustest hariduse omandamisel, töö hoidmisel, vaba aja veetmisel. Tänuüritus leidis meedias küllaltki laialdast kajastamist.

## Muust tegevusest:

07.02.05 - Tallinnas toimunud kokkuvõttev seminar pikaajalisest Rootsi koolitusest (1996-2005). Seminari viis läbi SHIA, kes rahastas ka kümne aasta jooksul toimunud koolitust, millest on osa võtnud ELIL, EVKÜ, Eesti Psoriaasiliidu, noorteklubi Händikäpp ja Eesti PNÜ liikmed.

24.05.05 - ümarlaud Tallinna abilinnapea D. Ingeraineni osavõtul, kus otsustati 13. juunist 2005 alustada ratastooli kasutavate töökäivate inimeste doteeritava transporditeenusega **Tallinnas**.

27.06.05 - ümarlaud Tartus linnapea L. Jänese ja abilinnapea V. Šokmani osavõtul, kus arutati invatranspordi ja ligipääsetavuse probleeme Tartus.

06.07.05 - kohtumine Haridusministeeriumis minister M. Repsi osavõtul, kus arutati võimalust toetada sügava liikumis- ja nägemispuudega üliõpilasi õppehoonetes liikumisel. Vastav leping tugiteenuse rahastamiseks allkirjastati 19.12.2005, teenust koordineerib ELIL.

19.10.05 - ELIL ja Maanteeamet käivitasid kampaania „Ratastoolis liikleja nähtavaks!”, mille käigus jagati liikumispuudega inimestele tasuta helkureid ja helkurkleepse ratastoolidele kleepimiseks. Teemat käsitleti televisioonis liiklussaadetes.

05.12.05 - ELIL saavutas kokkuleppe Tallinna Autobussijaama ja bussijaamale turvateenust osutava firmaga Securitas Eesti AS, et Tallinna autobussijaamas abistatakse liikumispuudega inimesi bussi sisenemisel ja väljumisel vabatahtliku töö vormis, st tasuta.

**Kaido Kikkas** esitati FIMITICi poolt kandidaadiks EDFi poolt loodavasse ekspertvõrgustikku üldise ligipääsetavuse alal. Valdkonnaks jääb info- ja kommunikatsioonitehnoloogia.

**Jüri Järve** kuulub töögruppi, kes EDFi projekti raames hakkab tegema lobitööd üldise diskrimineerimisvastase seaduse vastuvõtmise eest.

2005. aastast tuleb positiivsena kindlasti ära märkida täiendavalt kirjutatud projektide arvu suurenemist ja ka neile rahastuse saamist. See avardab võimalusi läbi viia mitmesuguseid tegevusi liikmeskonna huvides.

*Auli Lõoke, tegevjuht*

## Tänuüritus AASTA TEGU 2005

Tänumeeneid jagati sel aastal 15. veebruaril Eesti Ühispanga peahoones toimunud pidulikul aktusel **AASTA TEGU 2005**. Üritus toimus viiendat aastat järjest, seda võime nüüd küll kindlustundega traditsiooniliseks nimetada. Seekord oli rekordarv osavõtjaid – külalistega kokku üle saja, ka tänumeene saajate arv oli suurem kui kunagi varem – kaheksateist, mis kõneleb ettevõtmise elujõulisusest.

Teist aastat järjest austasid meid aktusel osalemisega *president Arnord Riiütel ja proua Ingrid Riiütel*. Vabariigi President avas aktuse, tervitusi tõi *sotsiaalminister Jaak Aab, Rootsi suursaadik Dag Hartelius ja Pirkko Hämäläinen Soome suursaatkonnast*. Viimastele kutse saatmisel oli määravaks seik, et tänumeene saajateks olid ka sõsarorganisatsioonid Soomest ja Rootsist. Olümpialinnast Torinost saabus tervitus *peaminister Andrus Ansipilt*.

Meie sõnavõtjate etteasted võeti soojalt vastu. **Kaido Kikkase** ettekannet puudega inimese ja ühiskonna teemal, mida paljud hiljem tunnustavalt esile tõstsid, saate lugeda käesolevast infolehest. **Alina Poklad** tegi tagasivaate kaheteistkümnele kooliaastale. Kriitiline rõhuasetus oli meie koolide ligipääsetavusel puudega noortele, trepid sundisid ka Alina lõpuks koduõppele. Vabatahtliku töö tegija **Ruth Reinup** arutles selle üle, milliseid kogemusi ja emotsioone on talle andnud puuetega inimeste üritustel abistajana kaasalöömine. Särav neiu äratas tähelepanu, Ruthi esinemisest inspireerituna tegi Eesti Päevaleht temast mõne aja möödudes portreeloo. Ka saatesari Puutepunkt leidis Ruthi esinemisest uudse teema, mis leiab ühes aprillikuu saates kajastamist. **Aivo Paljasmaa** humoorikas pajatus Läänemaa invateatrist ja **Tiit Roosi** meenutused Lihula meeskooriga mööda Eestimaad tuuritamist veensid, et puue pole takistuseks hobidega tegelemisel.

Tavakohaselt tunnustasime aktusel tänumeenega üksikisikuid, asutusi ja organisatsioone, kelle toetust on liikumispuudega inimesed oluliseks pidanud. Nagu ikka, eelnes heateo tutvustamine ja hilisem väike vastukõne laureaadilt.

#### **AASTA TEGU 2005 tänumeene said:**

- pikaajalise koostöö eest **ELILiga Invalidiliitto Soomest** ja **DHR Värmlandi osakond Rootsist**,
- poliitikud **Mai Treial** ja **Eiki Nestor**, toetuse eest puudega inimeste probleemide lahendamisel riigi tasandil,
- Eesti Päevalehe ajakirjanik **Kai Kalamees**, asjaliku ja toetava puudelisuse teema kajastamise eest,
- saatesarja **Puutepunkt** tegijad, laiale üldsusele suunatud telesarja eest erivajadustega inimeste elust,
- **Mihkel Aitsam**, invaliikumise *grand old man*,
- **Diana Ingerainen**, Tallinna abilinnapea, 2005. aasta transporditeenuse käivitamise eest töökäivatele ratastooli kasutajatele Tallinnas,
- lavastaja **Ivo Eensalu**, liikumispuudega inimestele soodustingimuste loomise eest etenduste külastamiseks,
- **Piirivalveamet**, annetuste eest liikumispuudega inimeste puhkebaasidele ja üksikisikutele,
- **Risto P. Koovit** ja **Epp Lauk**, eraisikust annetajad,
- **Hans Arb**, suure panuse ja töö eest Tallinna LIÜle kuuluva Tõrvaaugu puhkebaasi kestmisel puudega inimeste jaoks,
- **Tallinna Autobussijaam** ja **Securitas Eesti AS**, vabatahtliku töö eest liikumispuudega inimeste abistamisel bussi sisenemisel või väljumisel,
- **Lenno Kess**, abivalmis Rakvere sotsiaalabikeskuse bussijuht,
- **Põlva Vallavalitsus**, otsuse eest anda Põlvamaa Puuetega Inimeste Koja kasutusse endise Peri Põhikooli hooned ja maa,
- **Honger OÜ**, mänguasjade annetamise eest Saaremaa 2005. a. suvelaagrist osa võtnud lastele.

Kõige suurem aplaus sai osaks Hans Arbile, keda tunneme Tõrvaaugu peremehena. Tõepoolest, nagu ütles päeva juht Ants Leemets – aplaus reedab, et saalis pole vist kedagi, kes Hansu ei tunneks ja poleks tema külalislahkusest osa saanud. Emotsionaalseks kõrghetkeks kujunes president Rütüti poolt Mihkel Aitsamile elutöö eest meene üleandmine.

Aktuse lõppedes oli huvilistel võimalus Ühispinga 23. korruselt imetleda Tallinna panoraami, teha ühispilet presidendipaariga. Tore oli üle pika aja öelda tere Rootsi ja Soome sõpradele, kohvilauas pärida uudiseid, vahetada muljeid.

Meediahuvi algas hommikul, kui meie liidu presidendil Ants Leemetsal tuli anda telefoniintervjuu Kuku raadiotele. Enne aktust vastas Mihkel Aitsam Eesti Raadio reporterile küsimustele, õhtul kajastasid sündmust nii ETV kui TV3 oma uudistes. Presidendi kantselei avalike suhete osakond avaldas presidendi viibimisest aktusel ametliku teadaande.

Meie kodulehe [www.elil.ee](http://www.elil.ee) pildigaleriisse jääb sündmust meenutama rohke pildimaterjal.

*Auli Lõoke, tegevjuht*

## **Vabariigi President osales liikumispuuetega inimeste aastaüritusel**

President Rüütel ja proua Ingrid Rüütel osalesid täna Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu tänuüritusel "Aasta tegu 2005", mis toimus SEB Eesti Ühispanga peahoones.

Oma tervituskõnes tundis president Rüütel rõõmu, et osavõtlike ja abivalmis inimeste hulk meie kaasmaalaste seas suureneb ning tänu nendepoolsele toetusele on paljud inimesed leidnud uusi võimalusi eneseteostuseks.

*"Tugevas ühiskonnas tunneb ka kõige nõrgem inimene hoolitsust ja tähelepanu. See ei tähenda kaugeltki vaid riiklikke toetusi. Sageli polegi vaja nii palju ainelist abi kui hoolimist, nagu ka edusammude asemel võiks meil kõigil olla ette näidata rohkem häid tegusid. Selleks on suuteline igaüks, kel jätkub osavõtlikkust ja head tahet,"* kõneles riigipea.

*"Mõistagi on puudega inimeste abistamisel täita väga oluline roll riigil. Just tema toimimisest sõltub see seadusandlik ja korralduslik keskkond, milles erivajadustega inimesed toimivad ning endale elatusvahendeid hangivad. Riik saab motiveerida tööandjaid pakkuma rakendust erinevate võimetega töötajatele. Siin on Eestil küll veel arenguruumi, et saavutada puuetega inimeste tööhõive suurendamise teel Euroopa Liidu riigile kohane asend. Kindlasti vajab Eesti kõigi oma inimeste osalust nii töö- kui ühiskonnaelus,"* sõnas Vabariigi President.

*"Oma vastutusrikas roll on täita samuti omavalitsustel. Kohaliku elu tundjana lasub just omavalitsusel vastutus jõuda iga abivajajani ning tema erivajadusi arvestavate lahendusteni. Siinkohal tahan avaldada tunnustust neile omavalitsustele, kes on teinud rohkem, kui nende otsene kohus nõuaks,"* lisas president Rüütel.

Vabariigi President soovis Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidule jätkuvat tegutsemisindu ning tänas kõiki heatahtlikke toetajaid, kelle teod näitavad eeskuju paljudele teistele.

Presidendi kantselei avalike suhete osakond  
Kadriorus 15. veebruaril 2006

---

### **Head inimesed, südamlikud tervitused teile kõigile taliolümpialinnast Torinost tänasel tänuüritusel AASTA TEGU 2005!**

*Tänan teid, kes te olete ühiselt seisnud liikumispuudega inimeste elujärje edendamise eest - nii aastal 2005 osutatud heategude kui kogu aastatepikkuse panuse eest. Selle tulemusena on kujunenud Eestis hoopis teine elumudel kui eelmine, mille saime päranduseks nõukogude korralt. Mäletame aegu, kui häbenesime oma puuetega inimesi; see oli paraku harilik tõsiasi. Need inimesed, meie enda kaasmaalased, meie omad ühiskonnaliikmed, pidid leppima niiõelda eluga varjus. Nüüd, julgen nõnda väita, peame puuetega inimeste olemasolu ja täisväärtuslikku toimimist ühiskonnas täiesti normaalseks. See elu on osa meie ühiskonna kui terviku elust. Need on märgid sellest, et Eesti on saanud küpsemaks, euroopalikuks selle tänapäevases mõttes.*

*Avaldan siirast tunnustust kõikidele tänastele laureaatidele, kelle heategusid esile tõstetakse, ja soovin jõudu ja vastupidamist Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu liikmetele.*

**Lugupidamisega Andrus Ansip**  
Torinos, 15. veebruaril 2006

## ISEMOODI JA ISETEADEV

Mõtteid puudega kodanikest ja kiiksuga ühiskonnast  
Ettekanne tänuüritusel AASTA TEGU 2005

Siinkirjutaja vana õpetaja ja kolleeg, TTÜ professor Leo Võhandu (keda paljud teavad ka THINK projekti ühe eestvedajana) on öelnud: "Igal inimesel on oma kiiks." Igaühel meist on oma head ja vead, oma plussid ja miinused. Normaalsel inimesel ei ole olemas.

Eesti ühiskond on viimastel aastatel teinud läbi kiire arengu, seda ka suhtumises puuetega inimestesse. Juba räägitakse tõsimeeli nende tööellu kaasamisest ja sellest, et puudega laps peab saama käia tavakoolis. Praktiliste meetmete osas aga asjad veel päris sama kaugel ei ole, ehkki head tahet kohtab juba kõvasti rohkem kui varem. Eesti ühiskond on ettevaatlikult puu otsast alla ronimas ning avastamas, et all maa peal on hoopiski kindlam seista. Põhiküsimuseks on endiselt, kas ühiskond on piisavalt rikas, et suurt osa elanikkonnast näljapajukil pidada (toetused ja pensionid paraku seda on) ja samal ajal visata metsa nende võimalik panus ühiskonna arengusse. Olukorras, kus tööjõupuudus hakkab iga aastaga üha kõvemini kollitama, on mitme hea protsendi mahakandmine tööealisest elanikkonnast paljalt nende mõningate iseärasuste tõttu küll päris suur möödalaskmine. Ärikeeles võiks küsida – kas me tegeleme sponsorluse või investeerimisega. Praegune seis on ikka veel nadvõitu sponsorlus. Selle asemel peaks olema investering tööjõusse. Selge see, et niisama lihtsalt need muutused ei tule, kuid muutustega viivitades lähevad need aasta-aastalt kogu ühiskonnale üha kallimaks.

Võtame kasvõi nii lihtsa asja nagu puuetega inimeste imago meedias ja avalikkuse silmis. Nõukogude ajal oli levinud õel nali sõjaveterani kohta: mõista-mõista, mis see on – kiliseb, koliseb, lonkab ja möliseb. Seletuseks: veteranidest sõjainvaliidid olid N. Liidus ainsad puuetega inimesed, kelle eest riik tõesti hoolitses – neil olid lausa omad poed, kust sai kätte kaupu, mis teistele vaid unistuseks jäid. Mõnigi mees teadis oma tähtsust liiga hästi ja oli üpris õhku täis, mis muidugi kaasinimesi vihastas. Aga mida me kuuleme tänapäeval:

-*"Vaene tüdruk, küll tal võib niimoodi raske olla..."*

-*"Oi, kui tubli! (võlts naeratus)"*

-*"Appike, kas SEE mees oskab arvutit kasutada?"*

-*"Nõrguke si pole kellelegi vaja, sandid ahju!"*

-*"No mida, tervetelegi ei jätku!"*

-*"Jessas, ta on ikka täielik geenius!"*

Tahaks küsida: äkki on mõni ka Lihtsalt Normaalne Inimene...? Paljudele ei mahu siiani pähe, et "imelikult liikuv" inimene ei ole tingimata vaimselt alaarenenud. Või teistpidi – ratastooli kasutavast poisist, kes teistega koos koolis käib, ei pea kohe kangelat ja imeinimest tegema. Tihti tuleb meelde film "Richie Rich", mille peategelane, rikaste vanemate poeg, tahtis kõigest rahamäest hoolimata eeskätt tavaline poiss olla.

Mõni kivi tuleks aga visata ka enese kapsaaeda. Kui räägitakse erinevatest puuetest, tekib mõnigi kord küsimus: kas lisaks liikumis-, kuulmis-, nägemis- ja muudele puuetele on olemas ka tahtepuue? Kas ei ole meie seas inimesi, kelle jaoks puue vabandab kõike – nii üldist huvipuudust, hoolimatust oma tervisest (kahjuks on paljud puudega inimesed märksa kehvema tervisega, kui puue seda tingib!), negatiivset eluhoiakut ja isegi vastikut käitumismalli...? Elu on paraku selline, et kaasinimestele jääb sageli paremini meelde üks säärane "jurakas" kui kümme meeldivat ja edasipüüdlikku inimest.

Kui me räägime võrdsetest õigustest, siis peab seda nägema ka teistpidi: puudega laiskvorst on võrdväärne laiskvorst puudeta laiskvorstiga, puudega luuser puudeta luuseriga. Võrdsed õigused ei tähenda privileege kaaskodanike ees.

Nagu juba öeldud, on Eestis veel kõvasti teha, kui tahame saavutada Euroopa riikidega võrreldava taseme puuetega inimeste ühiskonda kaasamisel. Selleks aga peame ise kõvasti vaeva nägema ning lisaks ebakohtadele osutamisele pakkuma ise välja lahendusi ning olema aktiivsed. Ei tohi jääda "tüüpilise abivajaja" malli juurde – vinguda, viriseda ning viimaks käega lüüa. Tuleb niikaua suruda, kuni sein järele annab.

Üks hea näide on tuua ka hariduse olulisuse kohta. Seda, kas inimest nähakse eeskätt kui "invaliidi" ja ühiskonnakoormat või kui oma ala professionaali, määrab suuresti ära tema haridustase ja erialane ettevalmistus. Olgu näitena toodud kolm puudega inimest:

- suvaline Kolla kusagilt Kükametsast,
- Meelis "Mella" Luks, ELIL veebmaster ningvabakutseline kunstnik,
- Stephen Hawking, Cambridge'i ülikooli professor, üks maailma tipp-astrofüüsikuid.

Kes neist on "invaliid" ja kes oma alal tegija?

Oletame, et needsamad kolm inimest (eri aegadel ja kohtades) üritavad mingi lennufirma lennukiga kuhugi välismaale lennata. Kui Kolla ei mahu oma ratastooliga lennukisse, kehitatakse õlgu ja asi jääb sinnapaika. Kui Mella jääb välja, on kuulda vihaseid kommentaare. Kui Stephen ei mahu lennukisse, paneb lennufirma ilmselt järgmisel päeval oma ukсед kinni.

Lisaks haridusele on tänini suureks probleemiks tööhoive. Siin on meil endil veel kõvasti tegemist, eriti tööandjatega suhtlemisel ning nende harimisel. Ideaallahendus on loomulikult olukord, kus tööandjad mõistavad ise, et nad on lasknud pikka aega väärtuslikul tööjõuressursil raisku minna. Peaks aga olema valmis ka radikaalsemateks sammudeks – kuni kassipoja moodi natist kinni võtmise ja ninapidi "asja" sisse panekuni. Ehk nagu vanasti natuke meist ida pool öeldi:

"Ei oska – õpetame. Ei taha – sunnime."

Kindlasti ei tohiks unustada ka välissuhteid. Eesti on nüüd EL liige ja kuigi see on toonud endaga kaasa nii head kui halba, on puuetega inimesed sellest ilmselt võitnud – seda nii EL seadusandluse poolt pakutavate meetmete kui ka paranenud koostöövõimaluste tõttu.

Seega peaks igasugune rahvusvaheline koostöö endisest enam tuult tiibadesse saama. Ei tohiks aga unustada, et ELi kuuluvad väga erisuguse kombestiku ja kultuuritaustaga maad – see on andnud alust mitmetele naljadele ("EL on sakslase tundelisus, prantslase praktilisus, soomlase jutukus, kreeklase korraarmastus..."), kuid seda tuleks arvestada ka väliskontaktide puhul. Ja ehkki Eesti olukord on paranenud, ei ole meil endiselt korralikku seadusandlust, mis sätestaks puuetega inimeste ühiskonda kaasamise põhimõtted. Ka Eesti vajaks USA ADA sarnast seadustekomplekti. Sellest üksi aga jääb väheks – ka seaduste täitmist tuleks paremini jälgida. Eelkõige loeb ühiskonna üldine suhtumine, seda nii puuetega inimeste kui seaduste poolelt.

Kokkuvõtteks – naljaga pooleks võiks öelda: olukord on suurepärane, kuid mitte lootusetu. Palju on saavutatud ja palju veel tegemata. Peame jätkama samas vaimus – mitte vastandama end ülejäänud ühiskonnale, vaid töötama koos sellega, laskmata samas endale "pähe istuda". Ja igaüks peaks püüdlema kõrgemale ka üksikisikuna. Nagu öeldud, sõltub inimesest endast, kas ta on teiste jaoks eelkõige "invaliid" või oma ala proff.

*"Elu on elamiseks, mitte virisemiseks." – ütleb Mella*

*Kaido Kikkas*

## **KUI NEID TREPPE EES EI OLEKS . . .**

Ettekanne tänuüritusel AASTA TEGU 2005

Ma olen kaheksateistkümnene aastane ja õpin praegu Tallinna Linnamäe Vene Lütseumis kaheateistkümnendas klassis. Eeloleval suvel lõpetan kooli. Ma astusin Tallinna Linnamäe Vene Lütseumisse 1994. aastal, siis oli see lihtsalt Tallinna 64. keskkool. Direktor algul kartis natuke, et puudega laps hakkab õppima tema koolis. Meil oli kaks tavalist esimest klassi ja üks inglise keele süvaõppega. Kuna ma olin õppinud pisut inglise keelt, siis ma proovisin astuda sellesse klassi. Meil oli eksam ja ma sooritasin selle. Vanemad teadsid, et ma võin õppida hästi ja mul ei ole probleeme arusaamisega, aga nad muretsesid, kuidas klassikaaslased hakkavad minusse



suhtuma. Õnneks oli mul hästi tore klass, kõik olid väga sõbralikud ja minu esimene õpetaja Natalja Rõnda suhtus minusse täpselt samuti nagu teistesse õpilastesse... Muidugi mulle väga meeldis koolis käia.

See kõik oli enne viiendat klassi. Koolis oli kaks treppi, need olid minu jaoks muidugi probleemiks. Aga minu vend õppis ka selles koolis, tema aitas mind alati ja samuti ema. Tänu sellele, et ma olin tavalises klassis, ei tunnetanud ma oma puuet. Võtsin osa kõigist üritustest. Mõned minu klassikaaslased on praeguseni minu sõbrad.

Aga pärast neljandat klassi tuli kabinetisüsteem. Iga tund oli erineval korrusel. Kuna koolis ei olnud lifti, ei saanud ma enam koolis käia. Paljud küsisid, miks ei pandud kooli relse nagu poodides, aga need oleksid pidanud olema pikad ja poleks mahtunud hoonesse. Ent koolitrepp on liiga kõrge. Sama probleem on kõigis hoonetes, ka elumajades. Tähendab, ei aita sellest, et lahendatakse puudega inimeste liikumisprobleem ainult koolides ja ühiskondlikes hoonetes, on vaja lahendada see probleem ka elumajades. Muidugi on väga kulukas ehitada igasse elumajja invateed ja invalift. Seetõttu tuleks minu arvates ehitada Tallinnasse üks või paar maja spetsiaalselt puuetega inimestele. Ja mitte sotsiaalmajad, vaid kõigi mugavustega kortermajad. Praegu on olemas ainult ühetoalised sotsiaalkorterid, mis ei sobi näiteks minu perekonnale. Me sooviksime oma neljatoalise korteri vahetada näiteks kolmetoalise korteri vastu, mis on kohandatud puuetega inimesele. Meie pere on uurinud kõiki võimalusi kinnisvara büroodest ja praegu sellist võimalust ei ole.

Meie praegusesse elumajja ei saa invateed ehitada, sest koridor on liiga lühike, aga liftidesse sissepääs on kõigis Lasnamäe ja Mustamäe majades teiselt platvormilt.

Siis algas mul koduõpe. Kõik põhiainetega õpetajad hakkasid käima meil kodus. Ma lõpetasin üheksanda klassi ainult viitega. Aga üheksanda klassi lõpus tekkis uus probleem. Seadus ei näe ette puuetega inimeste koduõpet gümnaasiumi osas. Ma oleksin saanud õppida ainult siis, kui käinuksin koolis. Koduõppe puhul peaksin maksma õpetajatele ise. Mulle olid siis suureks abiks kooli direktor härra Garanza, sotsiaaltöötaja proua Martens ja kõik õpetajad. Me tegime avalduse Haridusministeeriumile ja mul võimaldati tasuta õppida. Riik andis raha ja nüüd õpin kolmandat aastat kodus. Selle aja jooksul lisandusid ka uued tunnid nagu kehaline kasvatus ja joonistamine, sest need hindad peavad olema lõputunnistusel. Tänu toredatele klassikaaslastele ja klassijuhatajale proua Elena Litschmanile käin siiani klassi üritustel.

Varsti on mul eksamid, mida sooritan koolis eraldi klassis, sest ma ei saa nagu teised õpilased istuda järjest üle kahe tunni. Ma loodan, et ma lõpetan kooli viitega ja saan sisse Tallinna Ülikooli. Aga seal algab uus sõda treppidega. Uus hoone on galeriiga ühendatud vana hoonega, aga kuuldavasti saab sealtkaudu ainult raamatukogusse. Ma tahan õppida psühholoogiks, aga uues hoones, mis ehitati sellel aastal ja kus kõik on tehtud kättesaadavaks puuetega inimestele, õpetatakse pedagooge. Paraku ei saa puuetega inimesed töötada õpetajana, sest enamikus koolides ei ole lifti. Tõsi küll, minu praeguses koolis on remont ja direktor ütles, et uude hoonesse tuleb lift.

Aga mina tahan õppida mitte pedagoogiks, vaid psühholoogiks.

*Alina Poklad*



Veidi üle aasta tagasi tegi Auli Lõoke mulle kui ELILi juhatuse värskele liikmele ettepaneku hakata tegelema Tallinna linna ligipääsetavuse teemaga, täpsemalt koostama selleteemalist veebilehekülge. Teema oli minu jaoks uus ja päris segane, vihjeks vaid Accessible Helsinki netileht.

Algas materjalide uurimine ja nn. visiooni kujundamine. Olime koos Auli ja vendade Muguritega nii mõnegi korra koos istunud ja ligipääsetavuse kaardistamisest tulevikunägemust lihvinud. Nii Matil kui ka Tõnul oli seljataga vähemalt 4-5-aastane kogemus sel teemal, tehtud pilootprojekt kesklinna osas, kõik see kulus marjaks ära.

Suve lõpuks oli Hasartmängumaksu Nõukogule esitatud projektidokumentatsioon "*Riiklike ja ühiskondlike objektide ligipääsetavuse kaardistamisest*". Paigas olid tulevase veebilehe struktuur, andmed, infokogumise viisid. Strateegilises plaanis jätsime esialgselt suuremamahulisest plaanist välja andmekogumise osa, keskendusime vaid netilehe valmimisele ja selleks vajalikule materiaalsele baasile.

Projekti teostajaks valisime kogemustega veebidisainerid firmast Deep System, kelle eestvedajaks Hegert Mölder, kes saatuse tahtel ise ka ratastooli kasutaja. Saime projekti rahastuse ning leping tegijatega sõlmiti novembris.

Kolme kuu pärast, st. 1.veebruariks pidi valmima koduleht aadressiga [www.liikumisvabadus.invainfo.ee](http://www.liikumisvabadus.invainfo.ee). Aeg möödus kiiresti ja väga tõiselt, meie ja disainerite vaheline üksteisemõistmine oli väga hea, n.ö. poolelt sõnalt. Palju ettepanekuid veebilehe funktsionaalsuse osas tuli just nendelt. Praeguseks momendiks on leht avatud avalikuks ligipääsuks ning üles on pandud andmed umbes 25 objekti kohta, mis asuvad Tallinnas, Haapsalus ja Tartus.

Esimese lahtioleku kuu jooksul oleme saanud väga positiivset tagasisidet projektile, seega ka kinnitust, et oleme õigel teel. Huvi ettevõtmise vastu on üles näidanud ka otsustajad Tallinna linnavalitsusest, kelle hulgas teeme praegu lobitööd. On oluline, et rahastamisotsus pärast ametliku taotluse esitamist tuleks positiivne. Edaspidi kavatsen käivitada vähemalt kaks projekti, millest on valmis eelprojekt Tallinnale esitamiseks. Rahastamise korral alustame massilist andmete kogumist esialgu Tallinnas, teise projekti raames kavatsen koolitada huvilisi mujal allorganisatsioonides ning käivitada andmekogumise üle Eesti.

*Jüri Järve, projektijuht*

## **MÖTTETALGUD KARASKI KESKUSES**

10. - 11. 02. 2006

On loomulik, et ühel toimival ja areneval organisatsioonil on lühi- ja pikaajaline arengukava koos ajalise tegevuskavaga. Meie liidul on küll kunagi koostatud arengukava, kus on välja toodud üldised eesmärgid, kuid puudub konkreetne arengustrateegia. Sõnastamata on missioon (miks meie organisatsioon on ellu kutsutud, mida tahame saavutada) ja visioon (ideaalse tulevikuseisundi kirjeldus, mille poole organisatsioon püüdleb). Juhatuse otsustas eelmise aasta lõpul, et arengukava peab valmis saama enne tänavust üldkoosolekut, mis toimub 28.04.06. Koosolekule esitatakse dokumendi eelnõu kinnitamiseks. Kui üldkoosolek selle kinnitab, on liidul olemas strateegiadokument, mida vaadatakse läbi ja täiendatakse/muudetakse kord aastas.

Arengustrateegiat pole mõeldav ühe-kahe päevaga kokku panna. See on protsess, mis nõuab aega, energiat, tõsist mõttetööd, mis seondub organisatsiooni jaoks kõige olulisemate küsimustega.

Juhatus otsustas arengukava koostamise läbi viia mitme-etapilisena:

- 2-päevane arenguseminar moderaatori ja kõigi ühingute esimeeste, juhatuse ja tegevõtöötajate osavõtul Karaski Keskuses 10.-11.02.06;
- Veebruaris-märtsis jätkus töö moodustatud toimkonnaga;
- Märtsi lõpul esitatakse toimkonna poolt koostatud strateegia eelnõu juhatusel;
- Juhatuses toimub lõppviimistlus, arengukava lõplik kokkukirjutamine ja saatmine eelnõuna ühingutesse;
- Arengustrateegia eelnõu esitatakse 28.04.2006 toimuvale üldkoosolekule kinnitamiseks.

Nüüd konkreetsemalt esimesest etapist, strateegiaseminarist Karaski Keskuses.

2-päevast seminari oli modereerima palutud *Silva Anspal*, kelle ülesandeks jäi ka kokkuvõtete tegemine. Eesmärgiks oli välja sõeluda strateegilised arengusuunad, s.t. eesmärgid ja tegevusülesanded aastateks 2006 - 2011.

Oluline oli jõuda kokkulepeteni põhiseisukohtades, mille kallal töörühmaga edasi töötada.

Kohale olid tulnud 16 ühingu esindajad (26-st) ja enamik juhatuse liikmetest.. Diskussioon kujunes kohati üpris tuliseks, õnneks ohjas Silva meid kindlakäeliselt ega lasknud põhiteemast kõrvale kalduda.

Tegevussuunad jaotati neljaks:

- Invapoliitika, mille alla kuulub ligipääsetavus (tehiskeskonna kohandamine, transport, info kättesaadavus, sotsiaalne ligipääsetavus); abivahendite problemaatika; hariduse kõik tasandid; tööhõive; rehabilitatsioon ja taastusravi; teenused; eluase; sotsiaalsed tagatised.
- Avalikud suhted, mille alla kuulub teabelevi, suhtekorraldus ja mainekujundus.
- Koostöö neljal tasandil: puuetega inimeste organisatsioonidega, seadusloome- ja valitsusorganitega, äri sektoriga ja rahvusvaheline koostöö.
- Organisatsiooni arengus on tähelepanu all kolm põhisuunda: liidu ja liikmesorganisatsioonide juhtimine ja strateegia, töö liidu liikmetega (võrgustikutöö) ja majandustegevus.

Kõigi nende punktide all arutati läbi olulisemad eesmärgid ja konkreetsed tegevusülesanded, mis peavad aitama eesmärkide rakendumisel. Kogunenud materjaliga peab toimkond edasi töötama: mida ja kuidas teha, millal teha (aastate lõikes), kes teeb-korraldab-vastutab, millist ressursi nõuab kavandatu elluviimine.

Toimkonna tööst võtab osa juhatus täies koosseisus, lisaks Veiki Laan, Heldur Otsa, Siina Trutin, Liivi Pajuväli, Maire Peirumaa, Signe Falkenberg, Mati Mugar.

Sõnastati esialgne nägemus ELILi missioonist ja visioonist:

***MISSIOON – ELIL on liikumispuudega inimeste ja nende ühenduste eestkõneleja teel barjäärivaba ühiskonna poole läbi liikmeskonna igakülgse kaasamise otsustusprotsessi;***

***VISIOON – aastal 2011 on ELIL iseseisev, majanduslikult sõltumatu, toimivale koostöövõrgustikule ja juhtimisstruktuurile toetuv organisatsioon, mis teeb koostööd EV invapoliitika kujundamisel ja ellurakendamisel, on tunnustatud ekspert oma puudeliigi alal, lähtub liikmesorganisatsioonide huvidest ning regionaalsest tasakaalustatud arengust.***

**Jõudu ja mõtteerksust!  
Auli Lõoke, tegevjuht**

## 2006. AASTA PROJEKTIDEST

Projektide elluviimiseks saame rahastuse kas EPI Fondi hasartmängumaksu laekumistest või kirjutades taotlusi otse Hasartmängumaksu Nõukogule (HMN), Avatud Eesti Fondile või teistele rahastajatele.

Selleks aastaks jätkub rahastusest läbi EPI Fondi viiele projektile.

1. **Infolehe** väljaandmiseks neli korda aastas. Infoleht ilmub regulaarselt 1999. aastast. Minu meelest on lehe nimetus sisulisest küljest ebatäpne – leht on pigem tagantjärele sündmuste registreerija, operatiivset infot annab tänapäeval meililist ja kodulehekülj veebis. Kas poleks õigem lehte nimetada liidu Kroonikaks?
2. [www.elil.ee](http://www.elil.ee) ülalpidamiseks. Kodulehekülj on asendamatu nii operatiiv- kui püsiinfo vahendamiseks kui ka suhtlemiseks. Mella täiendab ja kaasajastab lehte pidevalt. Probleemiks minu jaoks on siin asjaolu, et materjalide ettevalmistamine võtab aega ja ei jõua veebimeistrini nii ruttu, kui peaks.
3. Kolme **koolituspäeva** korraldamiseks. Meie suureks miinuseks on korraliku, süsteemse koolitusprogrammi puudumine. Teemad kujunevad juhuslikult vastavalt sellele, mis on aktuaalne ja kuidas on rahalised võimalused. Saladus pole, et hea spetsialisti/lektori tunnihind on lakke tõusnud, mis teeb kvaliteetse koolituse korraldamise raskeks.
4. **Tänuürituse** korraldamiseks, mis on sel aastal juba toimunud ja mida kajastab käesolev Infoleht.
5. **ELILi-Invalidiliitto kultuuripäevade** 10.-11.06.06 osaliste kulude katteks. Saaremaa Karujärve laager jääb sel aastal ära, kahte sellist töö- ja rahamahukat üritust me kahjuks välja ei kannu. Kultuuripäevade esialgse kava leiame meie kodulehelt. Kuna esinejate leidmine on veel mõneti lahtine, kirjutame siia vaid põhiasjad, mis enam ei muutu.

### Laupäev, 10.06.06

- 13.00-14.00 avamine, tervitused (ürituse patroon on Tallinna linnaapea J. Ratas), väike kontsert
- 14.00-15.00 majutuspaikadesse majutamine
- 14.00-17.00 lõuna Audentese Spordibaasis (Tondi 84)
- 16.00-17.00 kultuuripäevade ametlik avamine, riigilippude heiskamine, kontsert
- 15.00-18.00 käsitöö näitus-müük
- 15.00-18.00 loterii
- 17.00-18.00 Eesti-Soome maavõistlus boccias
- 18.00-19.00 sõit Rocca al Mare Vabaõhumuuseumi
- 19.00-22.00 ühistegevus Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis

### Pühapäev, 11.06.06

- 10.00-14.00 linnaekskursioonid giidiga
- 10.00-14.00 workshopid erinevatel teemadel
- 12.00-14.00 lõuna
- 14.00-15.00 lõpetamine, autasustamine, tänukõned, riigilippude langetamine

**Osavõtjate nimed tuleb ühingute kaupa teatada vastaval blanketil (leiame kodulehelt) 15. aprilliks.** Omaosalus on 150 krooni täiskasvanutele ja 50 krooni lastele. Sellega kaetakse kaks lõunat, transpordikulud ja majutus.

**Rahad tuleb liidu pangakontole 221011350780 kanda 15. maiks.**

Muudest rahastusallikatest saadud abi toel on üht-teist juba toimunud, üht-teist on tulekul. Samuti tuleb jälgida igasuguseid konkursikuulutusi, et õigel ajal kirjutada projekt rahastamise taotlemiseks liitu huvitavatel teemadel.

1. Eelmise aasta sügisel kirjutasin HMNile projekti *ELILi mõttetalgud "Tulevikuvision aastani 2010"*. Kuna rahad laekusid detsembri lõpul, lükkus mõttetalgute läbiviimine veebruari algusesse. Nendest kahest päevast Karaski Keskuses on selles Infolehes eraldi artikkel.

2. Käesoleva aasta veebruaris lõppes HMNist rahastuse saanud Jüri Järve kirjutatud projekt *ligipääsetavuse kaardistamiseks veebis*. Infoportaali loomisest ja tulevikuplaanidest kirjutab Jüri selles numbris pikemalt. Plaanis on kirjutada ametlik taotlus liikumisvabaduse kaardistamise rahastamiseks Tallinnas.

3. Selle aasta jaanuaris kirjutasime Tiia Sihveri eestvedamisel taotluse Riigikantselei Euroopa Liidu teabetalituse ja AEF projektikonkursile "Osalev ja kaasav Eesti Euroopa Liidus". Meie projekt pealkirjaga *Liikumispuudega inimene – teadlik Euroopa Liidu kodanik* rahastati. Projekti raames toimub koostöös EL teabetalituse maakondliku teavitusvõrgustikuga. neli piirkondlikku teabepäeva. Põhieesmärk on anda igakülgset infot EL kohta ja hajutada hirme seoses eurole üleminekuga, samas saame nende päevade jooksul arutada liidu aktuaalseid probleeme ja eesseisvaid ülesandeid.

4. Sel aastal kirjutas Mihkel Aitsam jätkuprojekti eelmisel aastal rahastatud ja edukalt ellu viidud projektile "Liikumispuudega inimesed teel tööturule". EPI Fondi ESF rahastusega projekti *Puuetega inimeste ettevalmistamine tööturule sisenemiseks* allprojekt ootab rahastamisotsust.

5. Eelmisel aastal kuulutas Balti-Ameerika Partnerlusprogramm (BAPP) välja toetuskonkursi 2-aastase tegevus- ja arendustoetuse saamiseks. Taotlus rahuldati ja lepingu allkirjastasime k.a. jaanuaris. Toetus on tõhusaks abiks koolitus- ja transpordikulude katmisel. Samuti on võimalik selle raha eest välja anda trükiseid ja kujundada organisatsioonile sümboolikat.

*Enamik aastast on ees, loodetavasti tekib rohkesti häid projekteid ja leidub ettevõtlikke, kes kirjutamise vaeva ette võtavad, meeskonna loovad ja ideed ellu viivad.*

*Auli Lõoke, tegevjuht*

## **REHABILITATSIOONITEENUSE KITSASKOHTADEST**

Puuetega inimeste esindus arutas oma koosolekul 15. 03. 06 olukorda rehabilitatsiooniteenuse osutamise kohta. Probleemid puudeliigiti kattusid. Arutelu tulemusena otsustati saata märgukiri minister Jaak Aabile ja võtta küsimus järgmise koostöökogu istungi päevakorda. Kirjas ministrile juhiti sotsiaalministeeriumi tähelepanu järgmistele kitsaskohtadele, mis vajavad lahendamist:

1. Kaotada tuleb teenuseliikidele kehtestatud mahupiirangud või neid oluliselt lõdvendada. Vajadus teenuseliigiti on erinev. Sotsiaalpsühholoogiline rehabilitatsioon on äsjainvaliidistunud inimestele ja nende peredele äärmiselt oluline, pika puudestaažiga inimestele, kes olukorraga kohanenud, muutub oluliseks füsioteraapia, mida on vaja füüsilise olukorra parandamiseks või säilitamiseks.

2. Mitmedki rehabilitatsiooniteenust osutavad asutused kasutavad rehabilitatsioonist laekuvaid vahendeid varjatult asutuse ülalpidamiseks. Asutused kasutavad vahendeid puudega inimese seisundi säilitamiseks, s.t. viivad läbi igapäevast tegevust, mida nüüd loetakse rehabilitatsiooniks. Samas tähendab rehabilitatsioon isiku iseseisva toimetuleku, sotsiaalse integratsiooni ja töötamise

või tööleasumise soodustamist. Seda saaks vältida, kui plaani tegija (tavaliselt meditsiiniamet) poleks ka teenuse osutaja, praegu plaani koostades kavandab ta endale soodsalt tööd. Kuna rehabilitatsioonimeeskonnad koosnevad enamuses meditsiinitöötajatest, kes töötavad raviasutuste juures, siis tundub, et haiglate huvi on rehabilitatsiooni näol eelkõige eelarvesse lisaraha saada.

**3.** Teenused keskenduvad paljuski nõustamisele, mitte otseteenusele – teenustel on piirangud ja asutused saavad pea iga jutuajamise panna nõustamise rubriiki. Hetkel kasutusel olevat rehabilitatsiooniteenuste nimekirja peaks kindlasti täiendama lähtudes puude spetsiifikast e. isiku individuaalsetest erivajadustest. Paljudel juhtudel puudub vajaliku (n. pimedate inimese toimetuleku õpetus) teenuse osutamiseks kvalifitseeritud kaader.

**4.** Sügava puudega inimene vajab enamasti pidevat kõrvalabi. Vaja on lahendust, mis võimaldab ka täisealisel sügava puudega inimesel vajadusel viibida abistajaga rehabilitatsiooniasutuses, nagu see on lubatud puudega laste puhul.

**5.** Rehabilitatsiooniasutuses viibimise riigi poolt doteeritavat aega tuleb pikendada - 5 päeva rehabilitatsiooniks ei anna inimesele tuntavat tulemust. Inimeste maksevõime, kes enamasti elavad töövõimetuspensionist, ei võimalda osta täishinna eest teenust, mistõttu need viis päeva jäävadki inimestele laeks.

**6.** Rehabilitatsiooniteenust ei taotle ainult mittetöötavad puudega inimesed. Töötava puudega inimese töölt eemalejäämine (rehabilitatsiooniplaani tegemise või rehabilitatsiooniteenuse saamise ajaks) on seadusandlikult reguleerimata. Teenuse osutajalt pole võimalik saada tööandjale esitamiseks töölt puudumise kohta mingit tõendit. Põhjendus – töövõimetuslehti väljastatakse haigekassa süsteemis, rehabilitatsiooniteenus kuulub SKA haldusalasse.

**7.** Rehabilitatsioonimääruse rakendamise kohta puudub info lihtsas ja arusaadavas keeles.

**8.** Puudub võimalus erinevate rehabilitatsiooniteenuste saamiseks erinevatest asutusest samaaegselt. Süsteem peab võimaldama teenuseid saada paindlikult ja kombineeritult sealt, kus need on hõlpsamini kättesaadavad.

**9.** Rehabilitatsiooniteenuse osutamise õiguse üleandmine kolmandale sektorile on takerdunud liiga karmide nõuete taha teenuse osutajale. Samas on puudespetsiifiline nõustamine (n. kuidas saaks ratastoolis inimene oma kodus iseseisvalt riietumisega või tualetis käimisega hakkama) otstarbekas anda puuetega inimeste organisatsioonidele, kellel on vastav kompetents. MTÜdel on keeruline konkureerida riiklike ja kasumit taotlevate ettevõtetega. Baasfinantseerimine organisatsioonide haldamiseks ja arendamiseks, mis riiklikel ettevõtetel on tagatud, on puudulik. Rehabilitatsiooniteenuseid osutavad MTÜd projektipõhiselt, mis ei taga teenuse arendamiseks vajalikku stabiilsust.

**10.** Rehabilitatsiooniplaanide nõue on ülereglementeeritud. Keerukad juhtumid võiksid kuuluda plaani alla (eelkõige, mis teenivad inimese sotsialiseerimise eesmärki), lihtsamatel juhtumitel võiks teenust saada perearsti või puudetõendi alusel. Praegu peab mõne üksiku toimetulekut parandava teenuse saamiseks (n. abivahend, logopeed) koostama teenuse hindu mitu korda ületava maksumusega rehabilitatsiooniplaani. Tekib tuntav ressursi kokkuhoid. Teenuse rahalisest mahust läks 2005. aastal umbes 44% plaanide koostamisele ja juhendamisele.

Osaliselt on kitsaskohad võimalik kõrvaldada administratiivsete ümberkorraldustega, osaliselt rahalise ressursi kokkuhoiu (rehabilitatsiooniplaanid) arvelt, samas on kindlasti vaja ette näha eelarveliste vahendite suurendamist.

***Puuetega inimeste organisatsioonid on seisukohal, et igasuguste reeglite kehtestamise puhul tuleb eelkõige silmas pidada sihtgrupi huve, kelle toimetuleku parandamiseks rehabilitatsiooniteenus ongi ju ellu kutsutud.***

***Auli Lõoke, tegevjuht***

## Tõrvaugu peremees

Sellest on üle kuuekümneme aasta tagasi, kui tänane auväärne ja hõbedajuukseline *Hans Arb* sattus esimest korda Harju- ja Järvamaa piiril olevasse külla Mõisala tallu. Nimelt astusid 1942. aastal Tallinnas talle, tollal 14-aastasele poisile ligi kaks naist ning küsisid *Arbeitsamti* asukohta. Poiss osutas sealsamas lähedal asetsevatele majadele, ent naistel jätkus juttu kauemaks. Nad kirjeldasid maaelu idüllilist, kiitsid värsket õhku ja kutsusid noort Hansu tallu karjaseks. Mesijutt tegi oma töö, õhtul kodus küsis poiss emalt luba. Ema vastas: "Oled kogu aeg ise otsustanud, kui tahad, mine."

Kui aastaid hiljem, kuuekümnendatel otsiti Silikaatbetooni Instituudis oma töötajatele nädalavahetuseks ööbimiskohta, teadis instituudis modelleerijana töötav Hans Arb soovitada Mõisala kõrval asuvat Tõrvaugu talu. Vahepeal olid muutunud ajad ja vahetunud valitsused, põllumaad olid metsa täis istutatud, Mõisala talu oli selleks ajaks täielikult lagunenuks, Tõrvaugu oli tühi, halvasti seisukorras, aga siiski püsti. Pisut hiljem saadi kaubale pererahvaga, kes elas juba mujal ning Silikaatbetooni Instituut ostis maja oma rahvale puhkebaasiks. Sestpeale on seal toimetanud ka Hans Arb, algul kõigil nädalavahetustel ja oma puhkuste ajal, 1993. aastast juba püsielanikuna, tegelikult peremehena.

Asjalugu oli nõnda, et Silikaatbetooni Instituut kinkis oma puhkebaasi Tallinna LIÜle koos Hans Arbiga. See kõlaks päris halvasti, kui ei teaks, et Hans Arb kõige selle ees ja taga oli ning ise seda sooviski. Instituuti tänasel päeval pole enam olemas, Tõrvaugu on aastatega aina ilusamaks muutunud. Mõistagi tänu peremehele. "*Siin ei ole ruutsentimeetritki, kus mu küüneviha sees poleks*", väidab ta ise. Mõnes kohas on päris mitu tiiru peale tehtud. Näiteks katusel. Linnapoisid ei osanud algul õiget sindlikatust teha. Katus on maja kaitse, mis halvasti, see uuesti. Nüüdseks on seal mitmeid kordi käidud, viimati oli Hans Arbil katusele asja paari aasta eest. Kui tema aastaid arvestada, võiks siinkohal aukartust tunda.

Tegelikult võib Tõrvaugu talu pidada tema elutööks. Kes seal aastate jooksul käinud, teab, millest jutt. Ei ole mõtet üles lugeda lõputuid töid ja ehitamisi-kohendamisi, mis sellest talust on teinud koha, kus võid tuntuvalt kogeda meelerahu ja turvatunnet. See ei põhine mitte üksnes selle metsanurga ilul, rahul ja vaikusel, vaid igal ruutsentimeetril, milles Hans Arbi "küüneviha" sees. Ja mõistagi loeb peremehe isik. Olen minagi seal mitut puhku käinud ja märganud, et alati on keegi, kes tahab temaga omaette vestelda. Hans Arbi elutarkus, oskus inimesi mõista ning muhe olek köidavad ja arvatavasti lubab ta teistel oma ajast ka siis suuri tükke välja võtta, kui oleks hoopis hädapärased asju teha.

Talviti liigub Tõrvaugul vähem rahvast, aga ühele kätepaarile leidub siin alati tegemist. Ajast tuleb pigem puudu kui seda üle jääb. Tarviliste talutööde kõrval meeldib Hans Arbile nikerdamine. Tema loomingut võib tulija juba väraval silmata, seda jätkub kogu taluõuele, aga neid oskusi on vajatud ka suurel laial Nõukogudemaal. Mitte et Hans Arb ise pakkuma oleks pidanud, aga läks nõnda, et riik tegi talle välja ühe hästi kauge sõidu. Selle eest, et noormees välisraadiote lubadusi uskudes valget laeva ootama jäi ja oma ajateenistuse nõukogude armees asjatuks arvas. Kui sellele lisada veel põgenemiskatse Patarei vanglast, kogunes summaks 82 aastat, mis need teod tookordses vääringus maksid. Lõpuks otsustati siiski piirduda tavakohase 25 aastaga ning sõit läks Magadani oblastisse. 28 ööpäeva loomavagunis, siis paar kuud laagris, edasi laevaga ümber Sahhalini saare üle Ohhoota mere, Magadanist veel 700 km põhja poole Odínokii külla. Küla nimi (tõlkes "üksildane") oli õigesti pandud, sest sinna pääses vaid mööda jääteed, kuni see polnud täis tuisanud. Aga täis tuisas ruttu. Kui jää ära sulas, ei saanud ligi üleujutuse tõttu. Seal jätkus Hans Arbile kullakaevamise tööd kümneks aastaks. Ja seal hakkas ta nikerdama piipusid, ikka nõnda, et igal piibul oma nägu ees, sorti või muu monstri oma. Neil oli hea minek, sest ajalehepaberit mahorka suitsetamiseks ei jätkunud ja nõnda kulusid piibud marjaks ära. Pealegi sai nende eest lisa leivaportsjoni ja sedakaudu pisut paremini ka hinge sees peetud. Aastaid hiljem nägi Hans Arb rongis üht meest kangesti tuttavat piipu tõmbamas ja kuulis sinna juurde mingi muistse legendi, mille pidi oma tõearmastuses siiski õigeks sättima. Aga piibud polnud ainuke toodang, mida temalt Venemaal vajati. 1957. aastal oli noorsoofestival. Hans Arb oli siis Komsomolskis Amuuri ääres. Temalt telliti paljudele majadele fassaadikaunistusi, hiljem

nimetati neid arhitektuurilisteks liialdusteks, muheleb Hans Arb praegu. Ent tookord tuli festivali korraldajatelt veel üks tõsine tellimus – vaja oli korralikku, kahemeetrise läbimõõduga rahutuvi. Natuke nuputamist, siis valmis traatsõrestik, millele said ajalehed peale liimitud, kogu kupatus hambapastaga valgeks võõbatud ja tuvi võis Moskvasse festivalile lennata. Hiljem kirjutati kohalikus ajalehes, kuidas rahutuvi valmistati Lenini rajooni kommunistlike noorte osavate kätega.

Kas lootusetus oli sage külaline, küsin täna tollaste aastate kohta, mida siiski tuli kokku 10, mitte 25, nagu määratud. Vahepeal lihtsalt ajad muutusid. "Ma ei oska seda masendust endale luua", vastab Hans Arb mu küsimusele. Õnnelik omandus.

Kaugel veedetud aastatele mõeldes tunduvat need tagantjärele nagu loetud raamat või nähtud film. "Aga elukogemusi andsid nii palju, et oskad näha ja hinnata situatsioone meie igapäevaelus ja ka poliitikas. Põhjused on ju hoopis sügavamal, kui paistavad. Noored karjääripoliitikud ei suuda näha ega arvestada, et elus on kõik omavahel seotud, kõik ei ole ainult must ja valge. Kuidas keegi oskab hinnata teiste saatusi ja ette näha, on raske asi. Ei saa tahta, et kõik peaksid käima läbi vasktorude, aga nii mõndagi võiks ette mõelda", arutleb Hans Arb oma elukogemuste ja tõekspidamiste kõrguselt.

Enne lahkuminekut jõuame kõnelda veel Tõrvaaugu tulevikust ja peremehe tervisest. Leian, et ta on kuhjaga välja teeninud võimaluse viibida siin puhkaja seisuses, seda enam, et tervis pole siin veedetud aastakümnete järel kõige parem.

"Kahjuks ei leidu vist nii rumalat, kes siia tööle tuleks", arwab tema. "Kas peate oma kunagist otsust rumalaks", provotseerin vastu. "Ma ei ole seda võtnud kui tööd, see on minu elu", hindab Hans Arb oma Tõrvaaugul veedetud aastakümneid.

Tõrvaaugu peremehe arvamusega saab vaid nõustuda.

*Liina Kusma*

**Kui vahel tunned end kohustuste koorma all murdumas, tunned, et elad vaid teistele, nagu isiklikku elu polekski, võta aeg maha. Ütle iseendale:**

- Mul on õigus tunda kõiki oma tundeid, nii positiivseid kui negatiivseid
- Mul on õigus teha vigu ja mitte olla täiuslik
- Mul on õigus järgida oma isiklike väärtusi ja norme
- Mul on õigus ise määrata oma eelistused
- Mul on õigus öelda ei nõudmistele või palvetele, mida ma ei saa täita
- Mul on õigus mitte vastutada teiste käitumise, tunnete või probleemide eest
- Mul on õigus teha otsuseid, mis tuginevad mu tunnetele
- Mul on õigus oma vajadustele
- Mul on õigus tunda end vahel hirmununa ja öelda „ma kardan”
- Mul on õigus olla vahel vihane nende peale, keda armastan
- Mul on õigus mitte selgitada oma käitumist, kui ma seda ei taha
- Mul on õigus olla kordumatu ja erinev
- Mul on õigus sõprusele ja turvatundele
- Mul on õigus muutuda ja areneda
- Mul on õigus olla õnnelik

**Need on õigused, mis kehtivad IGAÜHELE meist!**



# President LENNART MERI

mälestab Eesti Liikumispuudega inimeste Liit



## Artiklid käesolevas Infolehes

1. Hea lugeja ..... Liina Kusma
2. Aruandmise aeg on käes ..... Auli Lööke
3. Aasta tegu 2005 ..... Auli Lööke
4. Isemoodi ja iseteadev ..... Kaido Kikkas
5. Kui neid treppe ees ei oleks ..... Alina Poklad
6. [www.liikumisvabadus.invainfo.ee](http://www.liikumisvabadus.invainfo.ee) ..... Jüri Järve
7. Mõttetalgud Karaski keskuses ..... Auli Lööke
8. 2006. aasta projektidest ..... Auli Lööke
9. Rehabilitatsiooni kitsaskohtadest ..... Auli Lööke
10. Tõrvaaugu peremees ..... Liina Kusma

Infolehe toimetanud LIINA KUSMA

---

Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit

Endla 59, Tallinn GSM 5293144  
e-mail [elil@elil.ee](mailto:elil@elil.ee)